

# Integration mot ohälsa. Äldre iranska kvinnor i Malmö

Finnur Magnússon<sup>1</sup> Mahin Kiwi<sup>2</sup>

<sup>1</sup>Docent, Malmö Högskola, Hälsa och samhälle, 205 06 Malmö. E-post: finnur.magnusson@mah.se. <sup>2</sup>Fil mag. E-post: mahin.kiwi@gmail.com.

Utgångspunkten i den här artikeln är den informella omsorgsverksamhet som under ett par år har bedrivits av den lokala iransk-svenska föreningen i Malmö. I studien fokuseras ett antal äldre kvinnor som deltagit i verksamheten. I deras berättelser om ensamhet, bristande hälsa och längtan efter en integration i det svenska samhället får vi en bild som går tvärtemot en rad generella antaganden om äldre invandrare som passiva förvaltare av kulturella särdrag.

This article aim at studying how a number of late-in-life Iranian female migrants relate their everyday life with improvised day-center care activities, organized by an Iranian-Swedish association in Malmö. Their narratives of loneliness, faltering health and urging for integration in the Swedish society, reflect an image that contrast the common generalizing assumptions of elderly migrants as passive bearers of cultural characteristics.

## Inledning

En forskningsuppgift som ofta efterlyses är att betrakta utlandsfödda äldres livsvillkor ur ett subjektorienterat perspektiv som tar sin utgångspunkt i den äldres erfarenheter, förväntningar och krav (Ronström 1996, Gaunt 2002, Magnússon 2010). En av de etnologiska forskningsuppgifterna har länge varit att utforska förhållandet mellan ideal och praxis, inte minst inom det fält som kan sägas behandla den sociala hälsans eller ohälsans kulturteori (Fioretos 2009, Frykman och Hansen 2009, Hansson 2007, Magnússon 2000, 2009). I den här artikeln fokuseras ett antal äldre kvinnor som deltagit i den provisoriska dagcenterverksamhet som

sedan början på 2000-talet har bedrivits av den Iransk-Svenska föreningen i Malmö. Studien bygger på intervjuer med äldre iranska kvinnor som mer eller mindre regelbundet deltagit i föreningens verksamhet för äldre mellan 2006-2008. Till detta kommer intervjuer med företrädare för Iransk-Svenska föreningen i Malmö. Merparten av intervjuerna har utförts på persiska för att sedan översättas till svenska.

I forskning om äldre migranter har deras livsvillkor tenderat att beskrivas genom generaliserande antaganden. Sociologen Judith Treas (2009) påpekar att äldre utlandsfödda i USA för en slags

skuggtillvaro och därför lätt blir föremål för mytbildningar som har att göra med traditioner, åldersrelaterad respekt samt familjemönster som garant för lycka och säkerhet. Liknande resultat har presenterats i den svenska forskningen om äldre invandrare (Ahmadi och Tornstam 1996, Forssell 2004 och 2010, Lill 2007 och 2010, Torres 2006 och 2010). Den kunskap vi trots detta har om situationen för äldre som migrerat sent i livet är att den kännetecknas av dålig hälsa och beroende av insatser från de egna barnen. Därtill kommer att social isolering och bristande språkkunskaper leder till ringa kontakter med infödda svenskar eller andra invandrargrupper. Av den här anledningen tenderar identifikationen med den egna gruppen att framstå som det allra viktigaste (Torres 2002). De äldre Iranska kvinnorna som fokuseras i den här artikeln lever på många sätt under liknande förhållanden. För de flesta sviktar hälsan och de är dåligt integrerade i det svenska samhället. Genom att ta utgångspunkt i kvinnornas egna berättelser vill vi uppmärksamma hur de betonar betydelsen av integration i det svenska samhälle som de känner sig utestängda ifrån, och därmed bryter mot antagandet ovan.

I berättelserna finns två teman; hälsa och integration. Artikelns huvudsyfte är att utforska hur dessa vävs samman. Kvinnorna angav i första hand psykosomatiska förklaringar till ohälsan. De gav även uttryck för en längtan efter integration i det svenska samhället, något de såg som en lösning på den besvärliga hälsosituationen. Integrationen framstod inte som ett självändamål

utan som ett sätt att uppnå bättre hälsa.

## Drömmen om dagcentralen

Den Iransk-Svenska föreningen i Malmö kan ses som ett exempel på hur en invandrarförening genom frivilligt socialt arbete har velat lösa den problematiska situation som de äldre medlemmarna drabbats av. Redan under 1980-talet började aktiva medlemmar uppfatta sina äldre landsmäns situation som mycket svår. Efter en period av informellt stöd och hjälp, som tog allt mer tid från ett fåtal eldsjälur, började föreningen planera för mer formaliserade omsorgsformer. Utifrån de äldres vilja och önskemål startade en provisorisk dagcenterverksamhet i lånade lokaler för äldre persisktalande invandrare i Malmö år 2001. All verksamhet skedde utan bidrag från myndigheterna. Aktiviteterna uppskattades och fyllde en viktig funktion i de äldre kvinnornas liv. För många utgjorde den praktiskt taget den enda varaktiga kontakten med världen utanför det egna hemmet.

Den provisoriska dagcentralens verksamhet fortsatte att fylla sin funktion under årens lopp men efterhand började bristerna bli uppenbara. Framför allt blev frivilligarbetarna medvetna om de konsekvenser som avsaknaden av aktivering och sjukgymnastik fick på kvinnornas hälsa. Föreningen började därför arbeta för att få till stånd ett mera omsorgsmässigt adekvat dagcenter för äldre iranier (de Cataldis och Safiri 2006). Planerna var långt framskridna och kontakter med olika

myndigheter etablerade. I sista stund drog sig myndigheterna emellertid ur projektet och planerna gick om intet. I samma veva blev föreningen av med den lånade lokalen och verksamheten kom fortsättningsvis att präglas av ett kringflackande från den ena lokalen till den andra (Magnússon, Löfgren och Hjelm 2007).

## Vem bryr sig om oss?

Det var en höstdag i oktober 2008 och vi befann oss i en lägenhet i ett bostadsområde i Malmö. Lägenheten fungerade vanligtvis som ett provisoriskt ”öppet hus” i föreningens regi. Där träffades 15 till 20 kvinnor mer eller mindre regelbundet för att äta, prata och umgås. Denna dag var lägenheten full av iranska kvinnor som hade det gemensamt att de var till åren komna och pratade begränsad, eller så gott som ingen svenska. Anledningen till mötet var att informera om vårt forskningsprojekt Drömmen om dagcentralen. Projektet var knutet till forskningsprogrammet Migrationens utmaningar, ett samarbete mellan Region Skåne, Malmö stad och Malmö högskola, och tog utgångspunkt i den informella dagcentralverksamhet som bedrivits av Iransk-Svenska föreningen i Malmö.

Presentationen av projektet avslutades med att vi frågade vilka kvinnornas behov var. Vad betydde föreningens verksamhet? Hur såg de på sin egen situation i det nya landet? Kvinnorna började då yttra sina åsikter. De var missnöjda med sin lott i livet. ”Vem bryr sig om oss?” var en återkommande fråga. Framför allt hamnade den egna föreningen i skottgluggen,

vilket uttrycktes i termer som: ”När får vi en bättre spis?” och ”Tv:n fungerar inte”. Kvinnorna uppehöll sig länge kring beskrivningar av dålig hälsa, ensamhet och isolering, där lägenheten och den verksamheten som var förlagd dit bildade en utgångspunkt. Lokalen var sliten och föga ändamålsenlig och kvinnorna fick sköta sig helt själva, men den var viktig som en fast punkt i tillvaron och som en plats att träffas på. Några av kvinnorna berättade att det kunde vara svårt att ta sig till lokalen eftersom avstånden var för stora. I det sammanhanget aktualiserades en fråga som hade diskuterats tidigare; ett subventionerat busskort. En av kvinnorna berättade hur hon hade uppvaktt tjänstemän i Malmö kommun och påpekat att fria busskort till pensionärer var kutym i andra städer i Sverige. Detta återkommer vi till längre fram.

## Hälsa och integration

De frågor som kom upp på mötet illustrerar de dilemman som kvinnorna hade att brottas med i sin vardag. Dessa framkom även i de enskilda intervjuerna. Kvinnorna såg besöken i lägenheten som navet i ett vardagsliv som annars kännetecknades av ohälsa, ensamhet och upplevelser av utanförskap. Överlag var det en dyster bild som målas upp. En av kvinnorna var så van vid ensamheten att hon verkade acceptera den som ett slags givet tillstånd:

”Jag kan inte skapa kontakt med folk eller bli vän med dem. När jag är ensam med mig själv känns det mycket bättre. Jag känner mig bekväm med min ensamhet. Om en annan skall ha

sällskap med mig blir jag rastlös” (Fere-steh).

Lägenheten är ett typexempel på de lokaler som föreningen hade tillhanda-hållit under årens lopp. De var torftiga och slitna; ett slags i brist-på-bättre platser (Löfgren 2007). En av kvinnorna, Parisa, hade deltagit i föreningens verksamhet för äldre i flera år, i dess olika lokaler. Hon var ensamstående och besökte mötesplatsen två till fyra dagar i veckan för att fördriva tiden, umgås och äta lunch. För henne stod besöken för kontinuitet i vardagslivet som annars kännetecknades av social isolering. Utan någon större entusiasm beskrev hon hur kvinnorna träffades, åt lunch tillsammans och fick tiden att gå. För andra kunde besöken få en långt större betydelse. I en intervju sammanfattade den sjukpensionerad kvinnan Laila betydelsen av dagcentra-len för henne:

”Föreningen är den bästa och lugnan-de fungerande medicinen för mig. Ärligt talat, under de fem år som jag har försökt att komma hit, mått bättre och bättre. Lördagar och söndagar är värsta dagarna som jag upplever och jag ser fram emot att komma till föreningen. Titta, titta, jag har knäckt mina naglar för att jag var ensam och nervös. När jag sitter framför TV:n och tittar på obehagliga program om Iran, mår jag dåligt och tappar jag min röst. Du hör nu att min röst ändrar sig” (Laila).

Av intervjumaterialet framgår att föreningens aktiviteter var viktiga, men otillräckliga. Lokalerna fyllde en funktion som sociala träffpunkter men

många kvinnor var kritiska till att de förväntades ta hand om verksamheten själva, utan stöd från föreningen:

”Det finns ingenting i lokalen. Det som finns är saker som man har tagit med sig och lokalen har man fått gratis för att slänga in en grupp äldre män-niskor som med svårigheter brukar ta sig in till lokalen” (Afsaneh).

Kritiken handlade ofta om att föreningens aktiviteter inte bidrog till att lindra de psykosomatiska hälsobekym-ren. Kvinnorna angav tvärtom bristen på aktiviteter i föreningens regi som en direkt orsak till dessa. En av de företrä-dare för föreningen som under perio-den 2005- 2007 arbetade för att få till stånd ett dagcenter tillsammans med offentliga aktörer, var väl medveten om hur kvinnorna upplevde bristen på stimulerande aktiviteter:

”Dom skojar om det och säger: ”Vi kommer hit och vi äter och äter och vi blir bara fetare och fetare och vi när-mar oss döden”. Dom ser det på ett skojigt sätt, eftersom dom har inget aktivt liv, dom kan bara sitta och äta” (Azita).

Förutom missnöjet med att hälsoaspek-terna åsidosattes menade kvinnorna att föreningen inte gjorde tillräckligt för att bidra till deras integration i det svenska samhället. De menade även att föreningens aktiviteter borde likställas med verksamheter riktade till svenska pensionärer. Bakom denna önskan fanns kvinnornas föreställningar om den svenska pensionären. För kvinnorna kopplades den svenska pensionärs-

tillvaron till ett antal rättigheter:

”Föreningen kunde ha erbjudit oss bättre möjligheter, men tyvärr ingen kan hjälpa oss. Svenska pensionärer har bättre möjligheter än vad vi har. Vi borde ha samma rättigheter och möjligheter” (Laila).

En av de företeelser som i kvinnornas ögon kännetecknade det typiskt svenska pensionärlivet var att umgås i föreningsform. Att träffas på offentliga mötesplatser anordnat av kommunen eller en förening ansågs vara ett bättre alternativ än att träffas i någons hem. Precis som svenska pensionärer borde de Iranska kvinnorna ha möjligheter att träffas på någon form av dagcentral för att få hjälp och stöd i frågor rörande hälsa, men även allmän samhällsinformation. De menade att föreningen borde ordna gemensamma utflykter eller andra aktiviteter som för kvinnorna framstod som typiskt svenska.

Låt oss återgå till frågan om busskortet som nämnts ovan. Ett subventionerat busskort skulle underlätta för kvinnorna att ta sig till lokalen, men hade även en vidare betydelse. Stadstrafiken i Malmö tillämpade inte pensionärsrabatt på bussarna, men kvinnorna ansåg att det var en rättighet som borde omfatta alla pensionärer, inte bara dem själva. Av synen på busskortet framgår att kvinnorna kategoriserade sig själva som pensionärer snarare än som äldre iranska kvinnor, där ursprunget var av underordnat betydelse. Kvinnorna hävdade rättigheter som de menade borde tillfalla pensionärer i allmänhet. Busskortet som exempel aktualiserar frågan

om medborgerliga rättigheter, men ger även vittnesbörd om hur frågan om ursprung åsidosätts i en situation där åldersidentitet framhävs (Nilsen 1999, Magnússon 2010). Exemplet betonar kollektiva aspekter där kvinnorna hävdar gruppens intressen och rättigheter.

Tendensen att underkommunicera etnicitet som social position, visade sig även på ett individuellt plan. På frågan om kvinnorna föredrog svensk eller iransk hemtjänstpersonal betonade de ofta betydelsen av att få hjälp från en svensk. I många fall ansåg kvinnorna att det var lättare att få en mera professionell omsorg från svensktalande personal. Laila framställde svensk personal som ordentlig och pedantisk i positiv bemärkelse: ”De känner mer ansvar för sitt arbete och yrke”. Det tycks dessutom vara så att det var lättare att värna om den egna integriteten i en relation till en svensktalande omsorgsgivare. Inför en landsman blev man osäker och obekväm:

”Inför en persisktalande personal blir jag generad, men inte inför en svensk. Jag kan tala med en svensk, men inte med en iranier. Jag vill inte få hemtjänstpersonal med iransk bakgrund. Jag vill inte ha någonting med iranier att göra, beträffande hemtjänst. Svenskar är bättre” (Feresteh).

I detta sammanhang kan det vara värt att notera att Feresteh, som hade svårt att göra sig förstådd på svenska, ändå föredrog hjälp från svensk personal. Detta bekräftar de slutsatser som drags i andra sammanhang där det har hävdats att det är långt ifrån givet att

äldre invandrare föredrar omsorg på det egna språket (Gaunt 2002, Lill 2007).

## Avslutning

I den här artikeln har vi sett hur frågan om integration hade stor betydelse både i de enskilda kvinnornas liv och i förhållandet till den Iransk-Svenska föreningens verksamheter. I ett bredare perspektiv går det på tvärs med vad som ofta hävdas i diskussioner kring liknande verksamheter. Emilia Forssell och Maria Ingemarsson, forskare i socialt arbete, beskriver vissa invandrarföreningars verksamheter som ”integrationsbuffertar”; som ett slags idealtypiska konservativa kulturbevarare (Forssell och Ingemarsson 2007: 9). Den kulturbevarande ambitionen lös emellertid med sin frånvaro i erfarenheterna från den Iranska-Svenska föreningen i Malmö, där de äldre kvinnorna motsatte sig att bli ”skyddade” från influenser utifrån. Tvärtom ansåg de att föreningen borde utgöra ett forum som banade väg för integration. Kvinnorna kritiserade föreningen för att inte anordna utflykter, organisera samhällsinformation och sträva efter stimulerande inslag av sjukgymnastik. Allt detta såg kvinnorna som självklara rättigheter för den svenska pensionären och som även borde tillfalla dem.

Hur skall det delvis annorlunda mönster som framkommit i de äldre kvinnornas berättelser förstås? Varför fick integrationen så stor betydelse? Låt oss återgå till deras hälsobegrepp. I det här sammanhanget är det viktigt att betona att det var en självupplevd hälsodefinition kvinnorna talade utifrån. De flesta

av dem led av sitt utanförskap, som de menade fick konsekvenser i form av dålig hälsa. Kvinnorna hänvisade å ena sidan till fastställda diagnoser i termer av högt blodtryck, fibromyalgi och artros, å andra sidan hävdade de psykosomatiska självupplevda hälsobekymmer som direkt kopplade till ensamheten (jfr Gaunt 2002, Heikkilä 2010, Kleinman 1980). Här kan vi erinra oss Laila i det tidigare anförda exemplet som talade om besöken till den provisoriska dagcentralen som den bästa av mediciner.

I ett analytiskt perspektiv kan kvinnornas berättelser ses som en motvikt mot bilden av den äldre invandraren som bunden till sin kultur, etnicitet och familj. Kvinnornas vardagsupplevelser kontrasterades mot den traditionella bilden och sambandet mellan ensamhet och utanförskap och dålig hälsa fick en överordnad betydelse. För att råda bot på hälsoproblemen såg de integration som lösningen. Afsaneh menade att föreningen förvisso upplåtit en lokal till kvinnorna, men inte bidragit till att ge verksamheten ett innehåll som hjälpte dem. Ett bättre alternativ fanns enligt kvinnorna i den svenska äldreomsorgen, men även i de föreningsverksamheter som anordnas för svenska pensionärer av exempelvis PRO. Det var utifrån detta som kvinnorna skapade sig en bild av en svensk pensionär som åtnjutande en rad rättigheter som de kände sig utestängda ifrån. Det var i detta syfte som de drev på sin egen förening att organisera mera hälsomässigt adekvata verksamhetsformer och underlätta för kvinnorna att integreras i ett svenskt samhälle.

## Referenser

- Ahmadi Lewin, Fereshteh och Tornstam, Lars 1996: De gamla flygande holländarna. Pendlande invandrare med dubbla tillgångar. *Socialmedicinsk tidskrift* 7-8: 16-21.
- De Cataldis, Sylvia och Safiri, Sara. 2006: *Äldre invandrare en borgenlömd folkgrupp. En studie av äldre persisktalande i Malmö*. Stencil.
- Emami, Azita och Torres, Sandra 2005: Making sense of illness: late in life migration as point of departure for elderly Iranian immigrants' explanatory models of illness. *Journal of immigrant health* 7(3), ss. 153-164.
- Fioretos, Ingrid 2009: *Möten med motstånd. Kultur, klass, kropp på vårdcentralen*. Lund: Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet.
- Forssell, Emilia och Ingemarson, Maria 2007: *Integrationsarbete i civilsamhället: unga och äldre i blicksfånget*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Forssell, Emilia 2004: *Skyddandets förnuft. En studie om anhöriga till hjälpbehövande äldre som invandrat sent i livet*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Forssell, Emilia 2010: Anhörigomsorg i migrantfamiljer. I: Torres, Sandra och Magnússon, Finnur (red.) *Invandrarskap, äldrevård och omsorg*. Malmö: Gleerups.
- Frykman, Jonas och Hansen, Kjell 2009: *I ohälsans tid. Sjukskrivningar och kulturmönster i det samtida Sverige*. Stockholm: Carlssons.
- Gaunt, David 2002: Äldre invandrare. I: Magnússon, Finnur (red.) *Etniska relationer i vård och omsorg*. Lund: Studentlitteratur.
- Hansson, Kristofer 2007: *I ett andetag. En kulturanalys av astma som begränsning och möjlighet*. Stockholm: Critical ethnography press.
- Heikkilä, Kristiina 2010: Kuturanpassad äldrevård. I: Torres, Sandra och Magnússon, Finnur (red.) *Invandrarskap, äldrevård och omsorg*. Malmö: Gleerups.
- Kleinman, Arthur 1980: *Patients and healers in the context of culture: an exploration of the borderland between anthropology, medicine and psychiatry*. Berkeley: University of California Press
- Lill, Linda 2007: *Att göra etnicitet inom äldreomsorgen*. Malmö: Arbetslivsinstitutet Syd och Malmö högskola.
- Lill, Linda 2010: Föreställningar om invandrarskap bland äldreomsorgspersonal. I: Torres, Sandra och Magnússon, Finnur (red.) *Invandrarskap, äldrevård och omsorg*. Malmö: Gleerups.
- Torres, Sandra och Magnússon, Finnur (red.) *Invandrarskap, äldrevård och omsorg*. Malmö: Gleerups.
- Löfgren, Tor 2007: Bara en lokal. I: Magnússon, Finnur, Löfgren, Tor och Hjelm, Kristina (red.) *Drömmen om dagcentralen: Omsorgsformer och språk bland utlandsfödda äldre i Malmö*. Malmö: FoU-enheten/Kunskapsverkstaden.
- Magnússon, Finnur 2000: I hälsans kulturlandskap. Trender och aspekter i svensk etnologi. I: Qvarsell, Roger och Torell, Ulrika, (red.) *Humanistisk hälsoforskning. En forskningsöversikt*. Linköping: Tema Hälsa och samhälle.
- Magnússon, Finnur, Löfgren, Tor och Hjelm, Kristina 2007: *Drömmen om dagcentralen: Omsorgsformer och språk bland utlandsfödda äldre i Malmö*. Malmö: FoU-enheten/Kunskapsverkstaden.
- Magnússon, Finnur 2010: Ursprung och ålder. I: Torres, Sandra och Magnússon, Finnur (red.) *Invandrarskap, äldrevård och omsorg*. Malmö: Gleerups.
- Nilsen, Sigrun 1999: *Vi er internasjonale. En studie av innvandrerkvinnens hverdagsliv i krysspress mellom underordning og frigjøring*. Göteborgs universitet. Institutionen för socialt arbete. Skriftserien 1999-5
- Ronström, Owe 1996 (red): *Vem skall ta hand om de gamla invandrarna? Rapport från forskningsprogrammet "Åldrandets kultur"*. FoU-rapport 1996:3, Stockholms socialtjänstförvaltning.
- Torres, Sandra. 2002: Att invandra till Sverige på äldre da'r: anpassningsmöjligheter för 'sent-i-livet' invandrarna. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 4-2, ss. 339-357.
- Torres, Sandra 2006: Elderly immigrants in Sweden: 'Otherness' under construction. *Journal of ethnic and migration studies*, 32(8), 1341-1358.

## tema

- Torres, Sandra 2010: Etnicitet och invandrarskap. I:  
Torres, Sandra. och Magnússon, Finnur. (red.)  
*Invandrarskap, äldrevard och omsorg*. Malmö: Gle-  
erups.
- Treas, Judith 2009: Four Myths About Older Adults  
in America's Immigrant Families. *The American  
Society on Aging*, 40-45.